

Een oog voor sluimerend talent

Wim van Sinderen

In het voorjaar van 2002 kwam tijdens een drukke opening in een Amsterdamse galerie een jongeman op mij af. Aarzelend. Ik kende hem vagelijk, wist dat hij een beeldend kunstenaar was die onder andere fotografeerde. 'Ik hoorde dat je met een boek bezig bent, met een soort historisch overzicht van Nederlandse fotografen.' Ik beaamde dit volmondig en wist wat er komen zou. Op openingen kun je nu eenmaal dit soort dingen verwachten: kunstenaars die even een update geven van hun curriculum vitae, opdat je ze niet vergeet. Maar deze kunstenaar, Erik Weeda, had iets anders te melden. 'Vergeet mijn vader niet. Hij was een fantastisch fotograaf...'

Onder de indruk van het verhaal dat volgde, over zijn vader met wie hij jarenlang gebrouilleerd was geweest omdat deze het gezin in de steek had gelaten en over de relatief korte tijd dat zijn vader nog 'goed' was en veel en vruchtbaar had gefotografeerd, besloot ik Eriks tip buitengewoon serieus te nemen. 'Waar kan ik iets van zijn werk zien?' was mijn reactie. 'In het Amsterdams Gemeentearchief', zei hij. 'Ze zijn al jaren bezig om een boek en tentoonstelling van mijn vaders werk samen te stellen, maar het schiet niet op. Trouwens, die ouwe helpt er zelf ook niet echt aan mee', besloot de kunstenaar ietwat neerslachtig en liep vervolgens met zijn glas wijn op iemand anders af.

Nog geen twee weken later vervoegde ik mij op het gemeentearchief, waar conservator Anneke van Veen mij tientallen foto's liet zien van Frits Weeda, die in 1937 in Amsterdam werd geboren en inmiddels al jaren in Leeuwarden woont. Behalve wat rommelige en beduimelde *vintages* toonde ze mij moderne afdrukken van de oorspronkelijke negatieven. Bij het zien van deze briljante nieuwe afdrukken (gemaakt door Jan van der Kooi) sloeg mijn hart over. Opgevoed met de artistiek verantwoorde, optimistische wederopbouw fotografie van onder anderen Aart Klein, Cas Oorthuys en Henk Jonker, viel het mij op dat Weeda destijds (eind jaren vijftig–begin jaren zestig) een heel andere kijk had gehad op Amsterdam. In zijn ogen was de hoofdstad een soort derde wereldstad, een berooid Calcutta, vol vuil, rotzooi, rook en roet. In Weeda's optiek geen frisgewassen kindertjes die al hoepelend en steppend over straat sjezen, maar straatschoffies die – net zo vrolijk overigens – de naoorlogse ellende adstrueren door fier op de puin- en vuilnishopen te staan. Geen wonder dat deze fotograaf in die tijd geen kant op kon met zijn foto's. Niemand was gebaat bij publicatie van het sombere beeld dat hij schetste.

Ik hoefde niet lang na te denken om te besluiten dat deze welhaast vergeten fotograaf een plek verdiende in de bloemlezing

Foto: Frits Weeda: afbraak Galerij Paleis voor Volksvlijt.
 Herkomst: Gemeente archief Amsterdam

Fotografen in Nederland 1852–2002, het boek en de gelijknamige tentoonstelling waarmee het Fotomuseum Den Haag in december 2002 van start ging. Een auteur voor Weeda's biografie in het boek was snel gevonden. Fotohistoricus Rik Suermondt was de fotograaf al veel eerder op het spoor gekomen en stelde in de eerste zin van zijn lemma: 'Zelden is het gevoel van weemoed in de Nederlandse fotografie zo sterk tot uitdrukking gebracht als door Frits Weeda in

zijn documentatie van Amsterdam in de jaren 1958 tot 1965. Hij signaleerde de simultane aanwezigheid van schoonheid en verval.'

Het bleek dat Weeda destijds in opdracht van het Amsterdams Gemeentearchief de teloorgang van het oude Amsterdam in beeld had gebracht. Terwijl dit soort commissies doorgaans kurdroge topografische foto's oplevert die het predikaat 'kunst' nauwelijks verdienen, is Weeda in staat gebleken een zeer persoonlijke kijk te

Wim van Sinderen

is conservator bij het Fotomuseum
Den Haag

geven op het fenomeen dat hij in opdracht vastlegde. Van weemoed moest niemand veel hebben in de wederopbouwjaren, vooruitkijken was het credo. Nu, in deze nieuwe eeuw, deelt de beschouwer het knagende gevoel dat de fotograaf toen al had bij het beeld van een stad die iets te rigoureus zijn geschiedenis afschudde. Weeda's meesterlijke foto van een man-met-hoed-in-tegenlicht, die de afbraak van de laatste resten van het legendarische Paleis voor Volksvlucht overpeinzend aanschouwt (1960–1961), is exemplarisch voor het gevoel van verlies dat nog dagelijks veel Amsterdammers overvalt bij het zien van wat ervoor in de plaats is gekomen: het foielelijke gebouw van de Nederlandsche Bank aan het Frederiksplein.

Na veel onzekerheid en gedoe zijn Weeda's boek en de bijbehorende tentoonstelling er in 2005 alsnog gekomen. De pers was laaiend enthousiast, want kwaliteit verloochent zich niet, al kan het decennia duren eer die herkend wordt. Toch is het jammer dat de tentoonstelling plaatsvond in het Amsterdams Gemeentearchief, de instelling die Weeda altijd al goedgezind is geweest en waar zich ook zijn archief bevindt. Op deze manier is de fotograaf in de schoot gebleven van zijn opdrachtgever, terwijl zijn goede werk het verdient om uit te vliegen, de echte wereld in te stappen. Wat dit betreft heeft het Fotomuseum Den Haag en hebben ook het Foam, Huis Marseille en het Nederlands Fotomuseum iets laten liggen.

Want zie hier de crux van dit verhaal: sinds een aantal jaren telt Nederland ineens vier tentoonstellingsplekken van nationale allure en met internationale contacten en ambities. De Nederlandse fotomuseumsituatie is zo vruchtbaar en paradijselijk, dat een land als Duitsland er als een 'Schrebergarten' (volks-tuintje) bij afsteekt, zoals Klaus Honnef onlangs zo treffend schreef in *Die Welt*. De vier Nederlandse fotomusea moeten het als hun opdracht zien om niet alleen grote internatio-

nale fotografen in ons land te introduceren – zoals binnenkort Henri Cartier-Bresson in Foam en Leonard Freed in Fotomuseum Den Haag –, maar tevens de humuslaag van sluimerend talent in Nederland te ontginnen en wereldwijd aan de man te brengen. Daarbij heeft het geen pas om een uitzonderlijk fotograaf als Weeda in het stadsarchief te laten of een jong Nederlands talent als Phoebe Maas met een solo te laten debuten in het prestigieuze Fotomuseum Winterthur, zonder dat een instelling haar hier oppikt, zelfs niet in een groepstentoonstelling.

De emancipatie van de fotografie als een medium waarmee je belangwekkende tentoonstellingen en catalogi kunt maken die een breed publiek aanspreken, heeft zijn beslag gekregen rond de recente eeuwwisseling. De vier genoemde musea in ons land, die in deze periode zijn opgericht, vormen de etalage, de frontlinie van een gedegen infrastructuur die voorts bestaat uit opleidingen, collecties, archieven, vakorganisaties, galeries, agenturen en gespecialiseerde pers. Terwijl laatstgenoemde organisaties er altijd al zijn geweest, bijna zolang de fotografie bestaat, zijn fotomusea in ons land een spraakmakend nieuw fenomeen. De stimulerende, aanzuigende werking die van deze musea uitgaat, is inmiddels evident. Alleen de vele Frits Weeda's die nog in ons fotografisch patrimonium schuilen, mogen niet over het hoofd worden gezien. Soms is daar een toevallige ontmoeting voor nodig, maar het is beter om er echt beleid van te maken.

Met dank aan het Gemeentearchief Amsterdam